

ՄԻՋԱԳԵՊ ՄԸ

ԱԶԳԱՅԻՆ ԼՐԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ՎԵՐՋԻՆ ԶՆԳԱՄԵԱՑ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ

ԹԵՐԻՃԵՄԱՆԸ ԷՅՖԵԱՐ

ԵՒ

ԲԻԻԶԱՆԴ ԳԵԶԵԱՆ

Վերջին ժամանակներս ՄԱՍԻՍ լրագրողներն սկսած էին քննադատել իրենց պատճառներն այն եռամսյա տուժանքն (1) որ կը կատարուէր յիշխաններէ Եփեմար։ Մասին չափէն աւելի բարձրացած էր հանրային կարծեաց առջեւ, և իրենք չափէն աւելի կ'ըզային իրենց դաժանութիւնն։ Ուստի, ուղղակի Մասիսի վրայ յարձակելէ ձեռնարկելով իրենց, կը յուսան դարձեալ նոյն նպատակի հասնիլ, հարուածելով նորա հանրածանօթ Օգոստինը, զիս թայց դժուար էր ազգային կամ դրական կամ քաղաքական կամ ուրիշ ո՛ր է տեսակ լուրջ վիճաբանութեամբ մը մտաւարել այն անձի դէմ, որուն Յուկէս տարի շարունակ խորհրդոցն և դործն աշխատութեանը պէտք ունեցած էին քիչ շատ կանոնաւոր լրագրել մը հանդիսացնելու համար իրենց անտրժան և անկարող ձեռնաց մէջ դնուած թերթը։ Դժուար էր յոյժ, որ երէկի աշակերտը լուրջ խնդրոյ մը վրայ ծակատ պարզէր իւր վարժապետի դէմ։ Ուստի, հարուածելու լուսաւորն և դիւրագոյն միջոց չլինելով գտնել, կորոյնն վատահամբաւել զիս, թէ և ազգային խմբագրաց կրտսերագոյնս վատահամբաւութենէ վախճալու աւանդն քիչ տեղի ունեցող մէկը լիւնի, և թէպէտ վատահամբաւութիւնն ինքնին լինի ևս այնպիսի զէնք, զոր գործածողն ընդհանրապէս լուսելի յաճախ և ծանրագոյնս կը քննադատէ քան թէ այն որու դէմ կը գործածուի այդ խնդրէն։ Իւշխան Տ. Կարապետէ ետքը, զիւրաքանչէր Բէշեան անուանակարելով Մասիսին մահացու հարուած մը տարաւ հանճարեղ գլխուն ընելէ յետոյ, եռամսյակութեանը կ'որոշէ հետեւեալ պանծալի հատուածն իւրապարհակը թէրճեմանը Եփեմարի շարժի աւելի (5 սեպտ. 1) թուայն մէջ, սա տարօրինակ խորագրով. «ԹԱՐԱՄԱՆ» (2) Բիւզանդ. Բէշեանն։

Վերջապէս թէ Բիւզանդ. Բէշեան, որ թէրճեմանը Եփեմարի հրատարակման սկիզբէն ի վեր անոր խմբագրութեան մէջ կը ծառայէր, ետքէն Մասիսի մէջ ալ գրել սկսելով, երկու լրագրաց միջև շատ մը շփոթութիւններ ըրաւ, և ինք եղաւ պատճառ 8-9 ամիս ի վեր թէրճեմանը Եփեմարին և Մասիսին թշնամութեան, և նկատելով թէ չափաւոր առաջ երբ իւր 1/2 օրական պանծալն ուղղուեալ և, մեք անոր դէմ մէկ թարմ շփոթութիւններ լրացնելու, ուստի կը յայտարարենք թէ այն օրը փառաւորապէս վաճառեցինք զայն։ Անկից ի վեր, Մասիսի մէջ առիթ չլուսեցեր անասանքի կըսէ թէրճեմանը Եփեմարին։ Եթէ իւր Բէշեանն ստորագրութիւնը չկենար, և Մասիսն ուղղակի կերպիւ բան մը գրէր մեզ դէմ պատասխան կուտայինք։ Բայց չենք զիջանիլ սրտատախտակ Բիւզանդ. Բէշեանն անուամբ քիչայի մը (պէտքէն) խայտառակաբարութեան (բեղաբեկութեան)։ Ուրոյնս, թէրճեմանը Եփեմարին անասանքի ըսող Բիւզանդ. Բէշեանն եթէ անգամ մը իւր վարքն ու բարքն ու խոստանքը քննէ, պիտի տեսնէ որ իւրապէս չունի անասանքի ըսելու ո՛չ թէ անտեղի կերպով, այլ և իրաւունք ունեցած տեղն ալ, զի ըստ ընկերակա նութեան կանոնաց, այդ իրաւունք տուածուած է իրմէ, . . . Կեդ Կեդ։

Ապերախտութիւնը բարձրագոյն աստիճանի մը չէր հասած, զրպարտութեան վատ ոգին աւելի խայտառակութեան մը չէր հասած։

(1).—Որ քաղաքացի է սա անձնէն, Տիգրան Նիկիթեան (Տիգրէն), Յովհաննէս Նիկիթեան (Մատակարար) և Սիմոն Սաքայան (Սրտաւարար), — երբեք անուանուի զորս ըստ երեւոյթից, յաճախ յիշեցնելու պէտք պիտի ունենանք այսուհետեւ։

տառակ ձեռք մը տակ չէր երկցած, լրագրագիտական բարոյական աւելի ստորին վիճակի մը չէր հասած, և ամբողջ հակասութիւնը աւելի առատ չէին եղած, բայց եթէ թէրճեմանը Եփեմարի այդ սրկողական — այսինքն խմբագրական — հատուածին մէջ Մասիսի ընկերացողներէն ներս մը կը խնդրէր խայտառակելու համար ճիւղաւորին սուտ մը, երևան հանելով իրողութիւններ, որք, դժուարագոյն անձնական լինելով հանդերձ, դուցէ բարոյական անարժան չլինին իրենց հետաքրքրութեան առարկայ լինելու։

Թէրճեմանը Եփեմարի հատուածն երեք որոշ խնդիրներ կը յարուցանէ, զորս պիտի քննենք յաջորդաբար։

Ա. — Իմ թէրճեմանը Եփեմարէն բաժնուելու պատմութիւնը։

Բ. — Մասիսի և թէրճեմանի միջև ծագած գիտութեանց պատմութիւնը։

Գ. — Իմ «Բիւզանդ. Բէշեան»։

Ա.

Նիկիթեան տառով ծանօթացայ հանդուցեալ Տ. Վաղդան փաշայի հետ, երբ նա սկսաւ յօդուածներ տալ քաղաքական Մասիս օրաթերթին, որոյ թարգմանութիւնները կ'ընէին յայտնաբերուած Եփեմարի քաղաքական յօդուածները լուսնաւորութիւն գտնելով, ինք, Օսմանեան պաշտօնատար Անտոն Ալիքէ Եփեմարի հետ խորհրդակցութեամբ, մի առանձին թերթ հիմնեց թէրճեմանը Եփեմարի անուամբ, որոյ արտօնագիրը ձեռք բերուեցաւ Միսիս արտօնագրոյն շնորհիւ։ Որոյ տէրն էր Անտոն Սաքայանը։ Տ. Անտոն Ալիքէ կը ծանօթէր զիս Մասիսին, և իւր առաջարկութեամբ, թէրճեմանն եղաւ նորահաստատ թերթին, զոր երեք քիս սկսանք իւրմբագրել Միսիսի գէպքեր կը պատրաստէին յայտնաբերուած խնդիրը տալիս պատիւ վիճակի մը մէջ մտած էր, իսկ մի կողմէն մէկը արդէն, և մի ստորագրողի պատճառով կ'ապագայէր օրէ օր։ Լրագրական ձեռնարկութեանց համար յոյժ նպատակաւոր այսպիսի պարագայից մէջ, Մասիս տակաւին գործնական մը չէր ստացած Հայ մամուլից մէջ, ըստ որում կ'ը շարունակէր օր ընդ օր հրատարակուիլ։ Օգտէն խոստարեանն ուր էր տակաւին, բայց Ն. Դ. ոչ ևս կը յիշեցնէր Օսմանեան, Լ. Եփեմար, Տ. Եփեմարի լուսնաւորութիւնը կ'ապրէր յայտնաբերուած թերթին, բայց միջոցի բան մ'էր, և մեծ դեր մը չէր խաղար Հայ լրագրութեան մէջ։ Մասիս, իբրեւ լրագրական թերթ, կը նուազէր արդէն, փոփոխ չէր յաջողած օրական լինելու, և, Մասիս հետ, իւր նախկին ձեռնարկը վերադառնար, և Հայքեան օրաթերթը մը չէր տակաւին։ Երբ մնաց Մասիսի Եփեմարի անհրաժեշտ փոխանակութեան, Վարդան փաշան և Կ. Գիւնտեան, որք արդէն լրագրական հրատարակին վրայ զանից բախուած էին իրարու, անգամ մ'ուս ուղղուեցին զերբայ յայտնաբերուած ուղղութիւնը չէր տակաւին։ Երկու թերթերն հաւասարալիւսութիւն պահելին մի պահիկ, բայց քաղաքական այն տաք խնդրոց մէջ, (որոց նմանները մեք խմբագրեցին) շատ կրնանք վնասուիլ։

(1).—Մասնաւորապէս կը նշանակեմ այս կէտ, զի թէրճեմանը Եփեմարին (որ հիմա շատ անկեղծ վիճակի մէջ է) ասկէ առջև յառաջդիմութիւնը մասամբ սա զլուստար պատճառի արդիւնք էր, որ իւր բնական հակառակորդը Մասիսէն Եփեմարի չէր կրնար կամ չէր ուզեր լուսնաւորութեանը զօրաւոր մրցում մը հաստատել նորա դէմ։

Երբեք խնդիրն, արդէն մեծ տղամեկ կը հանէր իւր քաղաքական տեսութեամբ, որոյ Հայ ժողովուրդէն, արդէն, տեսնէր կրնա խորութեան, կը լսուէր. և թէրճեմանը Եփեմար օր ըստ օրէ կը յառաջդիմէր։ Այս առթիւն ամիսներու մէջ երևան ելաւ Տիգրան Նիկիթեան, որ թէրճեմանը Եփեմարի պաշտօնէից կարգը մտաւ իբրեւ Մատակարար (Ս. Եփեմար)։ Տիգրան Նիկիթեան (Տիգրէն) մնայով Տ. Անտոն Ալիքի ձեռքը։ Թէպէտ իբրեւ Օգոստին — խմբագրել, ծանր և քաղաքական էին արդէն զարգումներս, բայց տակաւին չէին կրնար լսել թէ Հայն ունէին Հայ մամուլից մէջ։ Վարդան փաշայի ձայնը կը խնդրէր ուրիշ ամեն ձայն, և իւր մէկ յօդուածը, իր թերթին մէջ երբեք չէր գրուելով, անդ իսկ չէր թողուր ուրիշ խմբագրական տեսութեանց։ Անկարելի էր չգնատել այդ մեծ մարդու տաղանդը. բայց ես իրմէ շատ տարբեր կը խորհէի այն նիւթոց վրայ զորս պէտք էր պարտական թէրճեմանը Եփեմարի, իբրեւ թերթ մը, որ լաւ ընդունելութիւն կը գտնէր ոչ միայն Հայ — կաթողիկոսորդ լրագրեան մէջ, այլ մահաւանդ ազգային այն մեծ Մարմնոց (Լուսաւոր չափանոց) մէջ, որուն չէին վերաբերել ոչ նորին հանդուցեալ Վլադիմիրին, ոչ ալ Սաքայան և Ալիքեան։ Թէրճեմանը Եփեմար բոլորովին աշխարհաքաղաքային (տաճարային) հանգամանք ստացած էր, և թէպէտ, քաղաքական այն կարեւոր խնդրոց պահուէր, որոց մէջ ամեն ազգ շահ ունէր, թերթին այդ հանգամանքն աչքի չէր դրաներ, այլ ևս կը փախաբէր որ աւելի օգտակար դեր մը կատարէր թէրճեմանը Եփեմարի կողմէն որ սա հարկաւորութիւններն միջոց մը իւր ազգային մեծ Մարմնոց և իւր բաւարարուելու կաթողիկոսական միջոցով, որոց մէջ հետզհետէ պաշտած էին ամեն ազգասիրական զգացմունք։ Գիտէի որ, ազգային խնդրոց մէջ Հայն ունենալու համար, թէրճեմանը Եփեմարի մի մեծ անպատեհ հանգամանքն էր, այն է՝ իւր կաթողիկոսական հանգամանքն, որ բացայայտ կը լինէր տակաւ։ Բայց կը մտածէի թէ ճիշդ իւր այդ ձախող գիրքէն կրնային օգուտ քաղել մեր կաթողիկոսական մէջ ազգային զգացումները, որոց մէջ հետզհետէ պաշտած էին ամեն ազգասիրական զգացմունք։ Գիտէի որ, ազգային խնդրոց մէջ Հայն ունենալու համար, թէրճեմանը Եփեմարի մի մեծ անպատեհ հանգամանքն էր, այն է՝ իւր կաթողիկոսական հանգամանքն, որ բացայայտ կը լինէր տակաւ։ Բայց կը մտածէի թէ ճիշդ իւր այդ ձախող գիրքէն կրնային օգուտ քաղել մեր կաթողիկոսական մէջ ազգային զգացումները, որոց մէջ հետզհետէ պաշտած էին ամեն ազգասիրական զգացմունք։ Գիտէի որ, ազգային խնդրոց մէջ Հայն ունենալու համար, թէրճեմանը Եփեմարի մի մեծ անպատեհ հանգամանքն էր, այն է՝ իւր կաթողիկոսական հանգամանքն, որ բացայայտ կը լինէր տակաւ։ Բայց կը մտածէի թէ ճիշդ իւր այդ ձախող գիրքէն կրնային օգուտ քաղել մեր կաթողիկոսական մէջ ազգային զգացումները, որոց մէջ հետզհետէ պաշտած էին ամեն ազգասիրական զգացմունք։ Գիտէի որ, ազգային խնդրոց մէջ Հայն ունենալու համար, թէրճեմանը Եփեմարի մի մեծ անպատեհ հանգամանքն էր, այն է՝ իւր կաթողիկոսական հանգամանքն, որ բացայայտ կը լինէր տակաւ։ Բայց կը մտածէի թէ ճիշդ իւր այդ ձախող գիրքէն կրնային օգուտ քաղել մեր կաթողիկոսական մէջ ազգային զգացումները, որոց մէջ հետզհետէ պաշտած էին ամեն ազգասիրական զգացմունք։ Գիտէի որ, ազգային խնդրոց մէջ Հայն ունենալու համար, թէրճեմանը Եփեմարի մի մեծ անպատեհ հանգամանքն էր, այն է՝ իւր կաթողիկոսական հանգամանքն, որ բացայայտ կը լինէր տակաւ։ Բայց կը մտածէի թէ ճիշդ իւր այդ ձախող գիրքէն կրնային օգուտ քաղել մեր կաթողիկոսական մէջ ազգային զգացումները, որոց մէջ հետզհետէ պաշտած էին ամեն ազգասիրական զգացմունք։ Գիտէի որ, ազգային խնդրոց մէջ Հայն ունենալու համար, թէրճեմանը Եփեմարի մի մեծ անպատեհ հանգամանքն էր, այն է՝ իւր կաթողիկոսական հանգամանքն, որ բացայայտ կը լինէր տակաւ։ Բայց կը մտածէի թէ ճիշդ իւր այդ ձախող գիրքէն կրնային օգուտ քաղել մեր կաթողիկոսական մէջ ազգային զգացումները, որոց մէջ հետզհետէ պաշտած էին ամեն ազգասիրական զգացմունք։ Գիտէի որ, ազգային խնդրոց մէջ Հայն ունենալու համար, թէրճեմանը Եփեմարի մի մեծ անպատեհ հանգամանքն էր, այն է՝ իւր կաթողիկոսական հանգամանքն, որ բացայայտ կը լինէր տակաւ։ Բայց կը մտածէի թէ ճիշդ իւր այդ ձախող գիրքէն կրնային օգուտ քաղել մեր կաթողիկոսական մէջ ազգային զգացումները, որոց մէջ հետզհետէ պաշտած էին ամեն ազգասիրական զգացմունք։ Գիտէի որ, ազգային խնդրոց մէջ Հայն ունենալու համար, թէրճեմանը Եփեմարի մի մեծ անպատեհ հանգամանքն էր, այն է՝ իւր կաթողիկոսական հանգամանքն, որ բացայայտ կը լինէր տակաւ։ Բայց կը մտածէի թէ ճիշդ իւր այդ ձախող գիրքէն կրնային օգուտ քաղել մեր կաթողիկոսական մէջ ազգային զգացումները, որոց մէջ հետզհետէ պաշտած էին ամեն ազգասիրական զգացմունք։ Գիտէի որ, ազգային խնդրոց մէջ Հայն ունենալու համար, թէրճեմանը Եփեմարի մի մեծ անպատեհ հանգամանքն էր, այն է՝ իւր կաթողիկոսական հանգամանքն, որ բացայայտ կը լինէր տակաւ։ Բայց կը մտածէի թէ ճիշդ իւր այդ ձախող գիրքէն կրնային օգուտ քաղել մեր կաթողիկոսական մէջ ազգային զգացումները, որոց մէջ հետզհետէ պաշտած էին ամեն ազգասիրական զգացմունք։ Գիտէի որ, ազգային խնդրոց մէջ Հայն ունենալու համար, թէրճեմանը Եփեմարի մի մեծ անպատեհ հանգամանքն էր, այն է՝ իւր կաթողիկոսական հանգամանքն, որ բացայայտ կը լինէր տակաւ։ Բայց կը մտածէի թէ ճիշդ իւր այդ ձախող գիրքէն կրնային օգուտ քաղել մեր կաթողիկոսական մէջ ազգային զգացումները, որոց մէջ հետզհետէ պաշտած էին ամեն ազգասիրական զգացմունք։ Գիտէի որ, ազգային խնդրոց մէջ Հայն ունենալու համար, թէրճեմանը Եփեմարի մի մեծ անպատեհ հանգամանքն էր, այն է՝ իւր կաթողիկոսական հանգամանքն, որ բացայայտ կը լինէր տակաւ։ Բայց կը մտածէի թէ ճիշդ իւր այդ ձախող գիրքէն կրնային օգուտ քաղել մեր կաթողիկոսական մէջ ազգային զգացումները, որոց մէջ հետզհետէ պաշտած էին ամեն ազգասիրական զգացմունք։ Գիտէի որ, ազգային խնդրոց մէջ Հայն ունենալու համար, թէրճեմանը Եփեմարի մի մեծ անպատեհ հանգամանքն էր, այն է՝ իւր կաթողիկոսական հանգամանքն, որ բացայայտ կը լինէր տակաւ։ Բայց կը մտածէի թէ ճիշդ իւր այդ ձախող գիրքէն կրնային օգուտ քաղել մեր կաթողիկոսական մէջ ազգային զգացումները, որոց մէջ հետզհետէ պաշտած էին ամեն ազգասիրական զգացմունք։ Գիտէի որ, ազգային խնդրոց մէջ Հայն ունենալու համար, թէրճեմանը Եփեմարի մի մեծ անպատեհ հանգամանքն էր, այն է՝ իւր կաթողիկոսական հանգամանքն, որ բացայայտ կը լինէր տակաւ։ Բայց կը մտածէի թէ ճիշդ իւր այդ ձախող գիրքէն կրնային օգուտ քաղել մեր կաթողիկոսական մէջ ազգային զգացումները, որոց մէջ հետզհետէ պաշտած էին ամեն ազգասիրական զգացմունք։ Գիտէի որ, ազգային խնդրոց մէջ Հայն ունենալու համար, թէրճեմանը Եփեմարի մի մեծ անպատեհ հանգամանքն էր, այն է՝ իւր կաթողիկոսական հանգամանքն, որ բացայայտ կը լինէր տակաւ։ Բայց կը մտածէի թէ ճիշդ իւր այդ ձախող գիրքէն կրնային օգուտ քաղել մեր կաթողիկոսական մէջ ազգային զգացումները, որոց մէջ հետզհետէ պաշտած էին ամեն ազգասիրական զգացմունք։ Գիտէի որ, ազգային խնդրոց մէջ Հայն ունենալու համար, թէրճեմանը Եփեմարի մի մեծ անպատեհ հանգամանքն էր, այն է՝ իւր կաթողիկոսական հանգամանքն, որ բացայայտ կը լինէր տակաւ։ Բայց կը մտածէի թէ ճիշդ իւր այդ ձախող գիրքէն կրնային օգուտ քաղել մեր կաթողիկոսական մէջ ազգային զգացումները, որոց մէջ հետզհետէ պաշտած էին ամեն ազգասիրական զգացմունք։ Գիտէի որ, ազգային խնդրոց մէջ Հայն ունենալու համար, թէրճեմանը Եփեմարի մի մեծ անպատեհ հանգամանքն էր, այն է՝ իւր կաթողիկոսական հանգամանքն, որ բացայայտ կը լինէր տակաւ։ Բայց կը մտածէի թէ ճիշդ իւր այդ ձախող գիրքէն կրնային օգուտ քաղել մեր կաթողիկոսական մէջ ազգային զգացումները, որոց մէջ հետզհետէ պաշտած էին ամեն ազգասիրական զգացմունք։ Գիտէի որ, ազգային խնդրոց մէջ Հայն ունենալու համար, թէրճեմանը Եփեմարի մի մեծ անպատեհ հանգամանքն էր, այն է՝ իւր կաթողիկոսական հանգամանքն, որ բացայայտ կը լինէր տակաւ։ Բայց կը մտածէի թէ ճիշդ իւր այդ ձախող գիրքէն կրնային օգուտ քաղել մեր կաթողիկոսական մէջ ազգային զգացումները, որոց մէջ հետզհետէ պաշտած էին ամեն ազգասիրական զգացմունք։ Գիտէի որ, ազգային խնդրոց մէջ Հայն ունենալու համար, թէրճեմանը Եփեմարի մի մեծ անպատեհ հանգամանքն էր, այն է՝ իւր կաթողիկոսական հանգամանքն, որ բացայայտ կը լինէր տակաւ։ Բայց կը մտածէի թէ ճիշդ իւր այդ ձախող գիրքէն կրնային օգուտ քաղել մեր կաթողիկոսական մէջ ազգային զգացումները, որոց մէջ հետզհետէ պաշտած էին ամեն ազգասիրական զգացմունք։ Գիտէի որ, ազգային խնդրոց մէջ Հայն ունենալու համար, թէրճեմանը Եփեմարի մի մեծ անպատեհ հանգամանքն էր, այն է՝ իւր կաթողիկոսական հանգամանքն, որ բացայայտ կը լինէր տակաւ։ Բայց կը մտածէի թէ ճիշդ իւր այդ ձախող գիրքէն կրնային օգուտ քաղել մեր կաթողիկոսական մէջ ազգային զգացումները, որոց մէջ հետզհետէ պաշտած էին ամեն ազգասիրական զգացմունք։ Գիտէի որ, ազգային խնդրոց մէջ Հայն ունենալու համար, թէրճեմանը Եփեմարի մի մեծ անպատեհ հանգամանքն էր, այն է՝ իւր կաթողիկոսական հանգամանքն, որ բացայայտ կը լինէր տակաւ։ Բայց կը մտածէի թէ ճիշդ իւր այդ ձախող գիրքէն կրնային օգուտ քաղել մեր կաթողիկոսական մէջ ազգային զգացումները, որոց մէջ հետզհետէ պաշտած էին ամեն ազգասիրական զգացմունք։ Գիտէի որ, ազգային խնդրոց մէջ Հայն ունենալու համար, թէրճեմանը Եփեմարի մի մեծ անպատեհ հանգամանքն էր, այն է՝ իւր կաթողիկոսական հանգամանքն, որ բացայայտ կը լինէր տակաւ։ Բայց կը մտածէի թէ ճիշդ իւր այդ ձախող գիրքէն կրնային օգուտ քաղել մեր կաթողիկոսական մէջ ազգային զգացումները, որոց մէջ հետզհետէ պաշտած էին ամեն ազգասիրական զգացմունք։ Գիտէի որ, ազգային խնդրոց մէջ Հայն ունենալու համար, թէրճեմանը Եփեմարի մի մեծ անպատեհ հանգամանքն էր, այն է՝ իւր կաթողիկոսական հանգամանքն, որ բացայայտ կը լինէր տակաւ։ Բայց կը մտածէի թէ ճիշդ իւր այդ ձախող գիրքէն կրնային օգուտ քաղել մեր կաթողիկոսական մէջ ազգային զգացումները, որոց մէջ հետզհետէ պաշտած էին ամեն ազգասիրական զգացմունք։ Գիտէի որ, ազգային խնդրոց մէջ Հայն ունենալու համար, թէրճեմանը Եփեմարի մի մեծ անպատեհ հանգամանքն էր, այն է՝ իւր կաթողիկոսական հանգամանքն, որ բացայայտ կը լինէր տակաւ։ Բայց կը մտածէի թէ ճիշդ իւր այդ ձախող գիրքէն կրնային օգուտ քաղել մեր կաթողիկոսական մէջ ազգային զգացումները, որոց մէջ հետզհետէ պաշտած էին ամեն ազգասիրական զգացմունք։ Գիտէի որ, ազգային խնդրոց մէջ Հայն ունենալու համար, թէրճեմանը Եփեմարի մի մեծ անպատեհ հանգամանքն էր, այն է՝ իւր կաթողիկոսական հանգամանքն, որ բացայայտ կը լինէր տակաւ։ Բայց կը մտածէի թէ ճիշդ իւր այդ ձախող գիրքէն կրնային օգուտ քաղել մեր կաթողիկոսական մէջ ազգային զգացումները, որոց մէջ հետզհետէ պաշտած էին ամեն ազգասիրական զգացմունք։ Գիտէի որ, ազգային խնդրոց մէջ Հայն ունենալու համար, թէրճեմանը Եփեմարի մի մեծ անպատեհ հանգամանքն էր, այն է՝ իւր կաթողիկոսական հանգամանքն, որ բացայայտ կը լինէր տակաւ։ Բայց կը մտածէի թէ ճիշդ իւր այդ ձախող գիրքէն կրնային օգուտ քաղել մեր կաթողիկոսական մէջ ազգային զգացումները, որոց մէջ հետզհետէ պաշտած էին ամեն ազգասիրական զգացմունք։ Գիտէի որ, ազգային խնդրոց մէջ Հայն ունենալու համար, թէրճեմանը Եփեմարի մի մեծ անպատեհ հանգամանքն էր, այն է՝ իւր կաթողիկոսական հանգամանքն, որ բացայայտ կը լինէր տակաւ։ Բայց կը մտածէի թէ ճիշդ իւր այդ ձախող գիրքէն կրնային օգուտ քաղել մեր կաթողիկոսական մէջ ազգային զգացումները, որոց մէջ հետզհետէ պաշտած էին ամեն ազգասիրական զգացմունք։ Գիտէի որ, ազգային խնդրոց մէջ Հայն ունենալու համար, թէրճեմանը Եփեմարի մի մեծ անպատեհ հանգամանքն էր, այն է՝ իւր կաթողիկոսական հանգամանքն, որ բացայայտ կը լինէր տակաւ։ Բայց կը մտածէի թէ ճիշդ իւր այդ ձախող գիրքէն կրնային օգուտ քաղել մեր կաթողիկոսական մէջ ազգային զգացումները, որոց մէջ հետզհետէ պաշտած էին ամեն ազգասիրական զգացմունք։ Գիտէի որ, ազգային խնդրոց մէջ Հայն ուն

ԲՈՍՓՈՐԷՆ ԻԶՆՈՂ ՇՈՓԵՆԱԻՆՆԵՐԸ

11	45	Են նիմաճալէն Մշգարպուրնու, Պէյրէքտէն, Թարապիս Են նիմաճալէն Սթէնետ. Պոյաճըքէյ. Բ. Հիսար. Պէյպէք. (Արնաուտ զիւղի շոգենաւին հետ պիտի հաղորդակցի.)	32
12	30	Բ. և Ա. Գալաք Են նիմաճալէն Մշգարաք. Պէյրէքտէն. Թարապիս. Են նիմաճալէն, Եմիրկէն, Բ. Հիսար. Պէյպէք. Արնաւալ:	20
1	45	Են նիմաճալէն Մշգարաք. Պէյրէքտէն. Թարապիս. Են նիմաճալէն, Եմիրկէն, Բ. Հիսար. Պէյպէք:	18
2	45	Են նիմաճալէն Մշգարաք. Պէյրէքտէն, Բարապ. Են նիմաճալէն, Եմիրկէն. Բ. Հիսար. Պէյպէք, Արնաւալ. Գուր. Օրթաք. Պէյնիկ.	34
4		Են նիմաճալէն Մշգար. Պէյրէքտէն. Թարաք. Են նիմաճալէն, Սթէն. Պոյաճ. Եմիրկ. Բ. Հիսար. Պէյպէք, Արնաւալ. Գուր. Օրթաք. Պէյնիկ. Արթէնի. (Արթաք օրերը Արթէնի չպիտի հանդիպի.)	32
5		Են նիմաճալէն Մշգարպուրնու Պէյրէքտէն Թարապիս Են նիմաճալէն Միրկէն, Բ. Հիսար. Պէյպէք, Արնաւալ. Գուր. Օրթաք. Պէյնիկ.	20
6	15	Են նիմաճալէն. Պէյրէքտէն. Թարապիս. Պէյքոք. Բաշաք. Են նիմաճալէն, Եմիրկ. Գանլընա. Բ. և Ա. Հիսար. Գանլըն. Արնիւտքէյ, Չէնկէք. Պէյնիկ. Օրթաքէյ, Գուրկուննուք. Պէյնիկալ. Խսիւտար.	
8		Ա. և Բ. Գալաք. Են նիմաճալէն Մշգարպուրնու. Պէյրէքտէն Թարապիս. Պէյքոք. Են նիմաճալէն, Եմիրկէն. Պոյաճըքէյ. Բ. Հիսար. Պէյպէք. Արնաւալ. Գուր. Օրթաքէյ. Պէյնիկալ. (Արթաք օրերը Արնաւալէն.)	33
10		Մշգարպուրնու Պէյրէքտէն. Թարապիս. Են նիմաճալէն, Եմիրկէն, Բ. Հիսար. Արնաւալ. Գուր. Օրթաքէյ. Պէյնիկալ.	19
Արնաւալ Գուր Են նիմաճալէն			
12		Արնաւալ. Գուր. Օրթաքէյ. Պէյնիկալ. Գալաքալ.	22
12	30	Արնաւալ. Գուր. Օրթաքէյ. Պէյնիկալ.	4
1	45	Պէյպէք, Արնաւալ. Գուր. Օրթաք. Պէյնիկալ. Գալաքալ.	19
1	45	Արնաւալ. Գուր. Օրթաքէյ. Պէյնիկալ.	22
2	30	Արնաւալ. Գուր. Օրթաք. Պէյնիկ.	23
3	45	Պէյպէք, Արնաւալ. Գուր. Օրթաքէյ. Պէյնիկալ. Գալաքալ.	19
Արնաւալ Գուր Են նիմաճալէն			
12		Արնաւալ. Վանիքէյ. Չէնկէքէյ. Պէյնիկալ. Գուր. Գանլըն. Գալաքալ.	23
12	30	Պէյքոք. Բաշաքաճէն, Բ. Գ. մաճ. Գանլըն, Ա. Հիսար. Գանլըն, Վանիքէյ. Չէնկէքէյ. Պէյնիկալ. Գուր.	33
1	45	Պէյրէքտէն. Թարաք. Պէյքոք. Բաշաքաճէն. Գանլըն. Ա. Հիսար. Գանլըն. Վանիք. Չէնկ. Պէյնիկ. Գուր. Օրթաք. Պէյնիկալ. (Արթաք օրերը Վանիքէյ.)	24
2	30	Պէյրէքտէն. Թար. Պէյնիկ. Բաշաք. Բ. Գ. մաճ. Գանլըն. Ա. Հիսար. Գանլըն. Վանիք. Չէնկ. Պէյնիկ. Գուր. Օրթաք. Պէյնիկալ.	17
4		Պէյքոք. Բաշաք. Բ. Գ. մաճ. Գանլըն. Ա. Հիսար. Գանլըն. Վանիք. Չէնկ. Պէյնիկ. Գուր. Օրթաք. Պէյնիկալ.	22
8	45	Պէյրէքտէն. Պէյքոք. Բաշաք. Գանլըն. Ա. Հիսար. Գանլըն. Վանիք. Չէնկէքէյ. Պէյնիկալ. Գուր. Օրթաք. Վանիք. Չէնկ. Պէյնիկ. Գուր. Օրթաք. Պէյնիկալ.	22
11		Գուր. Օրթաք. Վանիք. Չէնկէքէյ. Գանլըն. Գանլըն.	24

ԿԱՄՈՒՐՋԷՆ ՆԼՆՈՂ ՇՈԳՆԱՆՈՒԵՐԸ

Ժող.	ՀԻՄՆՈՂԻՄՆԻ ԵՆԻՔԻ	ԹԻՒՆ
1 45	Գապարթաշ իւսկիւտար Պէշիկիւշ աշ. Գուգիւռննուք. Օրթաք Պէյլ. Զէնք. Արեւ. Գանաւ. Ա. և Բ. Հիսար, Գանիւ, Էմիրիկէն, Ենիք. Բաշապ. Պէյքօզ Թարապ. Պէյքիւք. Ենիմահ:	21
2	Պէշիկիւշ աշ, Օրթաքէյոյ, Գուր. Արնամ. Բ. Հիսար, Պոյաճ. Ենիք. Թարապ. Պէյքիւքէրէշ, Մէշար. Ենիմահ:	35
3 15	Գապարթաշ, Պէշիկ. Օրթաք. Արնամ. Պէյքիւք. Բ. Հիսար, Էմիրիկ. Ենիքէյ, Թար. Պէյքիւքէրէշ, Մէշարապ. Ենիմահ:	20
5	Պէշիկ. Օրթաք. Գուրուշչիմէ. Արնամ. Պէյքիւք. Բ. Հիսար, Պոյաճ. Էմիրիկէն. Սթէն. Ենիք. Պէյքօզ Թար. Պէյքիւք. Մէշարապուրնու. Ենիմահալլէ. Գապարթաշ :	33
6 30	Իւսկ. Պէշիկիւշ աշ. Գուգիւռննուք. Օրթաքէյոյ. Պէյլէրիկիւ. Զէնիքէյ, Սարապալուքէյոյ Գուտա. Բ. Հիսար. Գանւ. Էմիրիկ. Ենիքէյ, Թարապարա, Պէյքիւքէրէշ :	21
8 40	Պէշիկ. Օրթաք. Արնամուք. Պէյքիւք. Բ. Հիսար, Էմիրիկէն, Ենիք. Թարապարա. Պէյքիւքէրէշ, Մէշարապուրնու.	19
9 15	Պէշիկիւշ աշ, Օրթաք. Գուր. Արնամ. Պէյքիւք. Բ. Հիսար, Էմիրիկ. Ենիք. Թար. Պէյքիւքէրէշ. Մէշար. Ենիմահ. (Ուր. օրերը մինչև Մէշար.)	30
10	Պէյքիւք. Բ. Հիսար, Պոյաճ. Էմիրիկ. Ենիք. Թարապ. Պէյքիւքէրէշ. Մէշարապ. Ենիմահալլէ :	18
10 30	Օրթաք. Գուրուշչ. Արնամ. Պէյքիւք. Բ. Հիսար, Էմիրիկէն Սթէն. Ենիք. Թարապ. Քիրէշմայ. Պէյքիւքէրէշ. Մէշ. Ենիմահ:	32
14 40	Պէյքիւք. Բ. Հիսար, Պոյաճ. Սթէն. Ենիք. Թարապ. Պէյքիւքէրէշ. Մէշ. Պէյքիւք. Ենիմահ. (Հարաւային Հոդուերուն Սթէնէս չհանդիպիր) :	33
ԱՆՏՈՂՈՒՄ ԲՈՒՆ		
1 30	Պէշիկ. Օրթաք. Արնամուքէյոյ :	22
1 45	Աղղղալի.	23
2 30	Պէշիկիւշ աշ, Օրթաք. Գուր. Արնամ.	19
11 5	Գապարթաշ, Պէշիկ. Օրթաք. Գուրուշչ. Արնամուք.	22
14 40	Պէշիկ. Օրթաք. Գուրուշչ. Արնամ. Պէյքիւք.	9
12	Պէշիկիւշ աշ. Օրթաք. Գուրուշչ. Արնամ.	4
ԱՆՏՈՂՈՒՄ ԵՆԻՔԻ		
2 30	Իւսկիւտ, Գուգիկ. Պէյլ. Զէնիկ. Վանիք. Գանաւ. Ա. Հիսար, Գանւ. Բաշապաշճի, Պէյքօզ. (Ուրբաթ օրերը Բ. Բ. մահ.)	21
9 30	Գապարթաշ. Գուգիկ, Պէյլ. Զէնիկ. Վանիք. Գանաւ. Ա. Հիսար, Գանիւ. Բաշա. Պէյքօզ. Մէշար. Գապարթաշ (Ուրբ. օրերը ժամ 4 ժող. Բ. Բ. մահ.)	17
10 30	Պէյլ. Զէնիկ. Վանիք. Գանաւ. Ա. Հիսար, Գանիւ. Բ. Բաշապաշճի. Պէյքօզ. Պէյքիւք. Պէյքիւքէրէշ. (Բաշա օրերը ժամ 4 ժող.)	34
10 30	Պէշիկիւշ աշ. Գուգիւռննուք.	23
11	Գուգիկ. Պէյլէր. Զէնիք. Վանիք. Գանաւ. Ա. Հիսար, Գանւ. Բ. Բաշապ. Պէյքօզ.	21
14 40	Գապարթաշ. Գուգիկ. Պէյլ. Զէնիկ. Վանիք. Արնամ.	23

Ավելի ուրաքա՛ր իրիկուն չողենաւ մը ժամը 11 ին Սէզարպուրնուէն Պէյրիքս
տէրէյ, Թարապ, Ենէիքէյ Էմիրկէն Բ Զիսար Արնազուտքէյ Ողթաքէյ Պէնիքս
Թաչ, Հանդ իսկելով կամուրջ սիրտի վերադառնալ:

4. ՊՈԼԻՍ ՃԵԼԱԼ ՊԷՅ Ի

յամայեանս 1
 ՆԻԿՈՒՄԻԴԻՒՄ Խորաբով էջ. Էսիքհճ.
 ՏՄԱԿԱԶՈՂՆ. Ս. Ելմմէրքեան էջ.
 ՆԵՂՈՒԿԵԱՆ. Գէորգ էջ. Նաչաբեան
 ԲԱՐՔԵՐԻԿ և ՏԵՐՍԻՄ. Կիրակոս
 էջ. Ն. Ղազանեան.
 ՍՈՒՅՑ. Արմենակ էջ. Խանադանեց.
 ՎԱՍԷ. Պետրոս Բ. Գաբամանեան.
 ԲԵՐԻՍԻՄ. Սեդրակ Խաբանեան.
 ՏԻԳՐԱՆԱԿԵՐՏ. Թովմաս էջ. Թաշ.
 ԵՂԵՍԻՄ. Գէորգ էջ. Կ. Ոսկերչեան
 ՏՈՐՇՄԱՆ. Ֆէրիշատ Խ. Ներշատեան.
 ՏՓԽԵՄ. Պ. Նիկողայան Տ. Ղևոնդ.
 ԿԱՆԿԱԹԱՄ. Պետրոս էջ. Հէքիմ.
 ԵԱՆ.

— 6 —

ՀԱՆՐԱՊԵՏ ՊՈՐՈՍԱ		ԵՐԵՎԱՆԻ ՊՈՐՈՍԱ	
Ղալաթիա 10 սեպտ		1 սեպտ 21 սեպտ	
Ընթ.ԱՅԲ ՓՈՒՍԱՆԱԿՈՒԵԽԱՆ			
Շահ. Լիստ 100 Էստ-2 Կաշտ-2			
1 սեպտ 5 ստիս, 192 108,15	առ	Անգ. Գ. Քոնս.	99 3/16
Փարիզ 5 » Բր. 25,57 1/2	առ Օսմ. Լ.	Օսմ.	16 5/8
Ընթ.ԱՅԲ ԱՐԺԵԽՂՈՅ		Փոյս.	16 7/8
Օսմ. Քոնս. քոջունցաւ	18,	»	1809
» » Բաջունցաւ	18, 2	»	1871
» » Կէս օրին	18, 5	»	1872
		»	1875
		»	1877
Ստիէթէ Ժէնրլ 8 0/0	» 5:20	Պանը Օթօման	92 1/4
» Օթօման	» 4:10	Բուս. փոխ. 75թ	19 1/2
Կ. Պոլսոյ Պանըան	» 12:10	Եջիպոյ. միացեալ	78 1/8
Քրէտի Ժէնէրալ 8 0/0 Օսմ. Լիս. 7:10	» 94	Տայրա Սանիէ	— —
Փոյս. 1885 (Մութոն) 8 0/0 Զր.	84	Փոյս. Բաշիլա	85 7/8
» 1885 (») 8 0/0 »	91,	Փոյսիկաջիթ ֆարիզի վրայ	
» 1889 (Բիշար) 8 0/0 »	90,		
» 1872 (Պոս տիւ. Թրէզոր) »	29 25		
» 1875 (Բիշար) 8 0/0 »	39,		
Բուսիէթի երկաթուղի	Ֆր. 54 25	Պաշտ. Քոնս. 8 0/0	116 65
Լաբրուս	» 147,	» » 8 0/0	84 85
Թրամուայ	Օսմ. Լիս. 580.	Օսմ. Քոնս.	16 37 1/2
Թիգրաբոր	» 1085	Փոյս. 1885	Ֆր.
Հէլալիսիք	» 107 1/2	» 1889	95,
Բէրօր		» 1875	95-
Ընթ.ԱՅԲ ԳՐԱԲՈՅ		Օսմ. երկաթուղի	58:50
(Օսմ. սուխի 100 Էստ-2)	ՂԷՇ	Պանը Օթօման	745 75
Անգլիական ոսկի	109 17	Քրէտի Լիսնէ	955.
Փարիզական »	87 7	Բուս. փոխ. 5 0/0 (1877)	95 5/4
Բոլ	89 28	» Բուսիէթի	62 7/8
Գրիմից	84 5	Իտալ. Քոնս.	89 75
Փառսոյ Թուղթ 3 րուսլի 62 Գարիթ	81 20	Եգիպոս. միացեալ	584, 37 1/2
Փառսոյ արծաթ (նոր)	91 20	Փոյսիկաջիթ Լիստ. վրայ	28:55
Մէլիտիէի տարբերութիւն	7 15		
Վաշնոց	126	Միլիէնա 21 սեպտ.	
Հինգնոց	207 10	Փոյս. Լոնտոնայի վրայ	117 85
Հինգնոց (անկէտ)	180	Բուսիէթի երկաթուղի	26:50
Մէլիտիէ	204		
Պրիւնէ	680		